

Πηγή: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ **Σελ.:** 81-83 **Ημερομηνία έκδοσης:** 03-01-2021
Αρθρογράφος: **Επιφάνεια :** 2370.77 cm² **Κυκλοφορία:** 55380
Θέματα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Λάρα Πρέσκοτ

Στα ίχνη του «Δοκτορος Ζιβάνγκο»

Η πρωτοεμφανιζόμενη αμερικανίδα συγγραφέας, που προκάλεσε αίσθηση διεθνώς με το «Όσα κρατήσαμε κρυφά», μυθιστορηματική αφήγηση της ψυχροπολεμικής «Υπόθεσης Παστερνάκ», μιλάει στο «Βήμα» για την πάλη των ιδεολογιών, την εξουσία των μυστικών και τον πόλεμο των λέξεων

σ. 2-3

Λάρα Πρέσκοτ

MUTUAL INTELLIGENCE

«Κανείς δεν μπορεί να γνωρίσει κανέναν ολοκληρωτικά, και αυτό ακριβώς διερευνώ. Γιατί πάντοτε με προσέλκυαν οι ανασκαφές στα κρυφά ενδότερα των ανθρώπων» τονίζει στο «Βήμα» η Λάρα Πρέσκοτ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΜΑΡΚΟ ΚΑΡΑΣΑΡΙΝΗ

Η μυθιστορηματική ιστορία της διαφυγής στη Δύση του χειρογράφου του *Δόκτορος Ζιβάνκο*, του αριστουργήματος του Μπώρις Παστερνάκ για τον καιρό της Ρωσικής Επανάστασης, της έκδοσής του στην Ιταλία, της απονομής του Νομπελ Λογοτεχνίας στον συγγραφέα και της άρνησής του να το αποδεχθεί κατόπιν των πιέσεων του σοβιετικού καθεστώτος υπήρξε μεταξύ 1957 και 1958 μία από τις γνωστότερες πολιτισμικές διαμάχες του Ψυχρού Πολέμου. Αυτός είναι ο καμβάς που χρησιμοποίησε η αμερικανίδα συγγραφέας Λάρα Πρέσκοτ (το όνομα της οποίας, ειρήσθω εν παρόδω, έχει πει η ίδια ότι εμπνεύστηκε η μητέρα της από την ομώνυμη ηρωίδα του *Ζιβάνκο*) στο πρώτο της μυθιστόρημα με τίτλο *Όσα κρατήσαμε κρυφά*, το οποίο εκδόθηκε το 2019 στα αγγλικά με ιδιαίτερη επιτυχία σε κριτικούς, κοινό και τις λίστες των ευπώλητων των «New York Times». Χρονικό της ανελευθερίας της Σοβιετικής Ένωσης, των ανισοτήτων των φύλων και του «κνηνητού μαγισσών» κατά των ομοφυλοφίλων στις ΗΠΑ της δεκαετίας του '50, ύμνος στο θάρρος της αλήθειας και της προσωπικής επιλογής, το βιβλίο της Πρέσκοτ παρακολουθεί παράλληλα τη ζωή του ρώσου λογοτέχνη, της ερωμένης του, *Όλγας Ιβήσκαγια*, και δύο αμερικανίδων κατασκοπών της CIA που παίζουν καίριο ρόλο στη λαθραία εξαγωγή του χειρογράφου του από τη Ρωσία. Με αφορμή την πρόσφατη κυκλοφορία του βιβλίου της στα ελληνικά, μιλήσαμε με τη Λάρα Πρέσκοτ για τις πολλαπλές διαστάσεις του *Δόκτορος Ζιβάνκο*, την εξουσία των μυστικών και τον Ψυχρό Πόλεμο.

Διαβάζοντας το «Όσα κρατήσαμε κρυφά» αισθάνθηκα την ανάγκη να επιστρέψω στον «Δόκτορα Ζιβάνκο» και νομίζω ότι το ίδιο θα συμβεί και σε πολλούς άλλους αναγνώστες σας. Μιλούν πάντα τα βιβλία για άλλα βιβλία, όπως έγραφε ο Ουμπέρτο Εκο στο «Όνομα του ρόδου»;

«Ενθουσιάζομαι κάθε φορά που ακούω ότι το βιβλίο μου έγινε αττίνα να διαβάσει για πρώτη φορά κάποιος τον *Δόκτορα Ζιβάνκο* ή να επιστρέψει σε αυτόν. Για έναν συγγραφέα είναι η απόλυτη φιλοφρόνηση να συνεχίσει ο αναγνώστης να ψάχνει και να μαθαίνει ακόμη και όταν έχει γυρίσει την τελευταία σελίδα του βιβλίου του. Όλα τα βιβλία κατά μία έννοια μιλούν για τα βιβλία που προηγήθηκαν, ακόμη κι όταν αυτό δεν είναι τόσο ξεκάθαρο με την πρώτη ματιά, όπως στο δικό μου. Διά της έρευνας, των προσηκών τους, της ερμηνείας ή της έμπνευσης οι συγγραφείς βρίσκονται σε συνεχή διάλογο μέσω των έργων τους. Ναι, όπως έγραφε ο Εκο, “τα βιβλία πάντοτε μιλούν για άλλα βιβλία και κάθε αφήγηση λέει μια ιστορία που κάποιος ήδη έχει πει ξανά”».

Στις δεκαετίες από την έκδοσή του ο «Δόκτωρ Ζιβάνκο» έχει συσσωρεύσει πολλά σημασιολογικά στρώματα: λογοτεχνικό έργο, κινηματογραφικό φίλμ, προπαγανδιστικό όπλο. Μέσω από όλες αυτές τις πτυχές του, πώς διαβάζεται σήμερα;

«Ο *Δόκτωρ Ζιβάνκο* υποδηλώνει διαφορετικά πράγματα για διαφορετικούς ανθρώπους. Για τη CIA και τη Σοβιετική Ένωση ήταν ένα όπλο. Για τη μητέρα μου και πολλούς άλλους ήταν η όμορφη ταϊνία του *Ντέιβιντ Λιν* το 1965. Για τον Μπώρις

«Στον Ψυχρό Πόλεμο καμία πλευρά δεν είχε ηθικό πλεονέκτημα»

Η αμερικανίδα νέα συγγραφέας συζητεί με «Το Βήμα» για τον «Δόκτορα Ζιβάνκο» και την τύχη των ανθρώπων και των λέξεων στα χέρια των υπερδυνάμεων

Παστερνάκ ήταν ένα αποκορύφωμα, έργο ζωής, κάτι που πίστευε ότι αξίζει ακόμη και να πεθάνει γι' αυτό. Προσωπικά, κάθε φορά που ξαναδιαβάζω τον *Δόκτορα Ζιβάνκο* αποκομίζω κάτι διαφορετικό. Στα νεανικά μου χρόνια με ενδιέφερε περισσότερο η ερωτική ιστορία. Αργότερα, η αριστοτεχνικότητα και η ομορφιά του λόγου του Παστερνάκ. Στις πιο πρόσφατες αναγνώσεις πρόσεξα περισσότερο τον τρόπο με τον οποίο μεταδίδει τη σημασία του να σκέφτεται κανείς ελεύθερα. Μέσω όλης της ζωής του Γιούρι Ζιβάνκο ο Παστερνάκ υποδεικνύει ότι ο πόθος της ελευθερίας παραμένει ακατάβλητη δύναμη – σε πείσμα των πολιτικών συστημάτων εκείνων που επιχειρούν την καταστολή της. Για μένα, όμως, ο *Ζιβάνκο* εκφράζει περισσότερο

την αγάπη και τη ζωή παρά την πολιτική. Μιλάει για πράγματα που σκέφτονται, γελούν και ερωτεύονται με δική τους πρωτοβουλία αφηφώντας το κόστος. Και το βιβλίο σήμερα διαβάζεται όπως ακριβώς όταν πρωτοεκδόθηκε, το 1957, χωρίς να έχει ξεπεραστεί από τον χρόνο».

Στο βιβλίο σας όλοι παίζουν ρόλους: οι κατάσκοποι υποδύονται τους καθημερινούς ανθρώπους, οι σοβιετικοί πολίτες τους νομοταγείς, οι ερωτευμένοι Σάλι και Ιρίνα τις απλές φίλες.

«Οι χαρακτήρες μου, με τις πολλές τους ταυτότητες και τα πολλά μυστικά τους, παραπέμπουν στο γεγονός ότι κάθε άνθρωπος έχει κρυφές όψεις που δεν αποκαλύπτει σε κανέναν. Κανείς δεν μπορεί να γνωρίσει

κανέναν ολοκληρωτικά και αυτό ακριβώς διερευνώ. Γιατί πάντοτε με προσέλκυαν οι ανασκαφές στα κρυφά ενδότερα των ανθρώπων».

Μία από τις χαρακτηριστικότερες στιγμές του βιβλίου είναι εκείνη που οι γυναίκες δακτυλογράφου της CIA μιλούν για τη «δύναμη που έχουν εκείνοι που γνωρίζουν μυστικά». Πόσο ισχυρή είναι η εξουσία των μυστικών;

«Ως προμετωπίδα του μυθιστορηματος παραθέτω τη φράση του Ρίλκε “Θέλω να είμαι με εκείνους που γνωρίζουν πράγματα μυστικά, ή αλλιώς μόνος”. Όπως είπα, με γοητεύει η έννοια των μυστικών και οι λόγοι, οι πολλοί λόγοι για τους οποίους επιλέγουμε να τα διατηρούμε. Για να προστατέψουμε άλλους, για να προστατέψουμε τον εαυτό μας, για να βοηθήσουμε, για να πληγώσουμε. Είναι ένα ιδιαίτερο ανθρώπινο χαρακτηριστικό. Μπορεί να αποβεί είτε είδος εξουσίας είτε μορφή αδυναμίας. Στην πολιτική τα μυστικά είναι νόμιμα. Στη δημοσιογραφία η έκθεσή τους στο φως πωλάει εφημερίδες και περιοδικά. Στην τεχνολογία τα δεδομένα που οι εταιρείες συλλέγουν από τους χρήστες τους, ενόστε εν αγνοία τους, είναι επίσης νόμιμα – εξ ου και επιχειρήσεις όπως το Google ή το Facebook έχουν αποκτήσει πλέον τεράστια ισχύ».

Το συλλογικό «εμείς» με το οποίο μιλούν οι δακτυλογράφοι πρωίδικές σας έρχεται σε αντίθεση με το πραγματικό «εμείς» με το οποίο ο πολιτιστικός κομισάριος Ντμίτρι Πολικάρποφ καταδικάζει τον Μπώρις Παστερνάκ.

«Στη Σοβιετική Ένωση το “εμείς” ήταν η φωνή της εξουσίας, η φωνή που είχε τον τελευταίο λόγο. Η φωνή του “εγώ” δεν είχε θέση σε μια κολεκτιβιστική κοινωνία, γι' αυτό και ο *Δόκτωρ Ζιβάνκο*, ο οποίος επικεντρωνόταν στην ατομικότητα, θεωρήθηκε ιδιαίτερα απειλή. Αυτή την ιδέα θέλησα ακριβώς να υπονομεύσω με τις δακτυλογράφους ηρωίδες μου και γι' αυτό μιλούν με τη φωνή του “εμείς”. Θέλησα έτσι να δώσω εξουσία σε γυναίκες που δεν είχαν δικαιώματα. Ως άτομα, σε πολλές περιπτώσεις ήταν αποκλεισμένες, αγνοημένες και υποαποσχολούμενες. Μαζί όμως έβρισκαν τη δύναμή τους, εννοώντας σε μία, οι φωνές τους ακούγονταν πιο δυνατά».

Αν και το καθεστώς ανελευθερίας της Σοβιετικής Ένωσης αναδεικνύεται πλήρως στις ζωές των πρώην σας, υποδεικνύετε επίσης ότι και ο «ελεύθερος κόσμος» απέχει από το να είναι τέλειος: ανισότητες μεταξύ των φύλων, διώξεις με γνώμονα τον σεξουαλικό προσανατολισμό.

«Δεν θέλησα να γράψω ένα ψυχροπολεμικό μυθιστόρημα με καλούς και κακούς. Και οι δύο πλευρές μπορούν να κατηγορηθούν ότι αρνήθηκαν ελευθερίες στους πολίτες τους. Θέλησα να δώσω φωνή στις από καιρό ξεχασμένες γυναίκες κατασκόπου του πρώτου καιρού της CIA – γυναίκες για το θάρρος και τη συμβολή των οποίων θα έπρεπε να είχαν χτιστεί μνημεία. Στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στον ΟСС, τον προκάτοχο της CIA, υπηρετούσαν και γυναίκες ως αξιωματικοί πληροφοριών. Μετά τον πόλεμο, όμως, επί CIA, οι ίδιες αυτές γυναίκες υποχρεώθηκαν να περιοριστούν σε δουλειές γραφείου. Πραγματικά γεγονότα βρίσκονται και στο υπόβαθρο της ερωτικής σχέσης μεταξύ Σάλι και Ιρίνα. Μία από τις λιγότερο γνωστές πτυχές της πρόσφατης αμερικανικής ιστορίας είναι εκείνη του λεγόμενου “Lavender

ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

**«Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ
ΑΠΕΙΛΗ ΓΙΑ
ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ»**

Κάποια στιγμή στο βιβλίο σας, με αφορμή το γεγονός ότι η ποίησή του άρσε στον Στάλιν, ο Παστερνάκ σκέφτεται ότι «οποιοσδήποτε μπορεί να διεκδικήσει τις λέξεις του, ακόμα κι ένας παράφρων». Σε ένα ολοκληρωτικό κράτος πράγματι οι λέξεις του δεν του ανήκαν. Η ειρωνεία όμως είναι ότι ο Δόκτωρ Ζιβάγκο χρησιμοποιήθηκε και από τη Δύση ως καταγγελία της Σοβιετικής Ένωσης.

«Πιστεύω ότι ο Παστερνάκ θα έφριττε αν γνώριζε ότι τα λόγια του θα γίνονταν τελικά όπλο στα χέρια της Δύσης. Γιατί δεν έγραψε το μυθιστόρημά του για προπαγανδιστικούς σκοπούς. Σε εκείνο τον πόλεμο των λέξεων ο συγγραφέας δεν είχε εξουσία στο πώς θα χρησιμοποιούνταν το έργο του από τη στιγμή που θα ολοκληρωνόταν. Κι αυτό αποτελεί τρομακτική προοπτική για κάθε καλλιτέχνη».

Και σήμερα όμως αλλάζουμε τη σημασία των λέξεων κατά το δοκούν για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας. Ο Ντόναλντ Τραμπ μετέτρεψε την ήπια του σε νίκη.

«Ναι, οι λέξεις είναι όπλα ακόμη και σήμερα. Ακόμη τις χρησιμοποιούμε για να διαμορφώσουμε την ιστορία και να κατακτήσουμε την εξουσία. Ο Ντόναλντ Τραμπ διατείνεται ότι νίκησε παρά το γεγονός πως αυτό είναι εξόφθαλμο ψέμα, χωρίς την παραμικρή απόδειξη, και παρ' όλα αυτά πολλοί Αμερικανοί τον πιστεύουν. Προσωπικά, πιστεύω ότι η παραπληροφόρηση αποτελεί τη μεγαλύτερη απειλή για τη σημερινή δημοκρατία».

**LARA
PRESCOTT**
**Όσα κρατάσαμε
κρυφά**

Μετάφραση
Γιώργος
Μπαρουξής,
Εκδόσεις Μεταίχμιο,
2020,
σελ. 496,
τιμή 17,70 ευρώ

Scare” στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Εκτός από την καθιερωμένη πρακτική της ομοσπονδιακής κυβέρνησης να απολύει υπαλλήλους που ήταν ύποπτοι κομμουνιστικών πεποιθήσεων στη διάρκεια του φόβου της κομμουνιστικής διεύθυνσης, το ίδιο ίσχυσε κατά την περίοδο του “κυνηγιού μαγισσών” ως προς άτομα ύποπτα ΛΟΑΤΚΙ σεξουαλικού προσανατολισμού, τα οποία εκδιώχθηκαν από τις κυβερνητικές τους θέσεις. Χιλιάδες απολύθηκαν, κάποιοι και κάποιες εκ των οποίων μάλιστα αυτοκτόνησαν εξαιτίας του outing. Την ίδια στιγμή επομένως που οι Ηνωμένες Πολιτείες επιχειρούσαν να αποδείξουν ότι η σοβιετική κυβέρνηση διόκε και λογόκρινε τους πολίτες της, δίωκαν και οι ίδιες δικούς τους υπαλλήλους. Καμία από τις δύο πλευρές δεν διέθετε ηθικό πλεονέκτημα».

Ηταν ο Ψυχρός Πόλεμος τελικά ένας πόλεμος λέξεων, μια διαμάχη μυστικών βιβλίων, προπαγάνδας και αφηγήσεων για την κατάκτηση της «καρδιάς και του μυαλού» του παγκόσμιου κοινού;

«Ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν ένας πόλεμος ιδεολογιών. Και ο πολιτισμός έγινε κι αυτός ένα όπλο για την απόδειξη της ισχύος τους. Και οι δύο πλευρές χρησιμοποίησαν το βιβλίο, την τέχνη, τη μουσική, ακόμη και τα αθλητικά επιτεύγματα, για να επιδείξουν την ανωτερότητά τους. Κι όμως, ούτε η μία ούτε η άλλη πλευρά είχαν αληθινή ελευθερία».

Τα μυστικά είναι ένα ιδιαίτερο ανθρώπινο χαρακτηριστικό. Μπορούν να αποβούν είτε είδος εξουσίας είτε μορφή αδυναμίας. Στην πολιτική τα μυστικά είναι νόμισμα. Στη δημοσιογραφία η έκθεσή τους στο φως πουλάει εφημερίδες και περιοδικά